

ПРОБЛЕМИ ВСТУПУ ТУРЕЧЧИНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

Протягом останніх років питання євроінтеграції Туреччини знаходиться в центрі уваги багатьох політиків, політологів та експертів. Прагнення країн набути членства в Європейському Союзі (далі – ЄС) можна пояснити створеним протягом багатьох десятиліть його іміджем як елітної міждержавної організації. З даною думкою погоджується Яковюк І. В. зазначаючи, що три основні компоненти іміджу ЄС (забезпечення стабільності і безпеки, доступ до «рогу достатку» та входження до «елітарного клубу держав») впливають на свідомість політичної та економічної еліти європейських держав, обумовлюючи бажання набути членства в ЄС [1, с.410]. Крім того, всі держави, які прагнуть набути членства в ЄС, зацікавлені в отриманні певних соціально-економічних і військово-політичних благ.

Туреччина подала заявку на асоційоване членство в Європейському економічному співтоваристві (ЄЕС – попередник ЄС) 31 липня 1959 р., а вже у вересні 1963 р. був підписаний Договір про асоціацію, який передбачав 3 основні етапи інтеграції. Першим був підготовчий етап,

¹ Студент 5 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

який тривав з 1965 по 1969 рр. і передбачав надання пільг для експорту турецьких сільськогосподарських товарів та кредитів для будівництва інфраструктурних об'єктів. Другий етап розпочався у 1970 р. і передбачав поетапне зниження мита і податків. На третьому етапі планувалося завершити створення Митного союзу, виробити й прийняти регламент міграції турецької робочої сили й капіталу. Проте окупація Туреччиною північної частини Кіпру у липні 1974 р. та військовий переворот у Туреччині 12 вересня 1980 р. на довгий час заморозили ці відносини [2].

Заявку про повне членство в ЄЕС Туреччина подала у 1987 р., проте статус кандидата в члени ЄС отримала лише у 2000 р. на саміті в Гельсінкі. У жовтні 2004 р. Європейська Комісія прийняла рішення про відповідність Туреччини Копенгагенським політичним критеріям. А вже після 2002 р. вона суттєво реформувала Конституцію і законодавство: надала свободу всім етнічним меншинам, заборонила смертну кару, зменшила роль військових в уряді, посилила покарання за використання тортур.

17 грудня 2004 р. на зустрічі в Брюсселі глави держав і урядів ЄС прийняли рішення про початок переговорів щодо вступу Туреччини до ЄС. Офіційно переговори розпочалися 3 жовтня 2005 року. Проаналізувавши турецьке законодавство на відповідність законодавству ЄС, у червні 2006 р. було визначено 35 розділів – сфер, за якими ведуться безпосередні переговори.

Разом з тим до Туреччини ставиться вимога офіційно визнати Кіпр. Ця дипломатична війна триває вже не один рік. З 1974 р. Кіпр фактично розподілений на дві частини – Турецьку Республіку Північного Кіпру, визнану тільки Туреччиною та Республіку Кіпр, яка уже визнана всім світом і є повноправним членом ЄС. Незважаючи на це, офіційна Анкара не хоче її визнавати, та не виконує положення Анкарського протоколу 2005 р. до Угоди про асоціацію з ЄЕС 1963 р., яким передбачається відкриття морських та повітряних портів для суден, зареєстрованих у Республіці Кіпр [3, с.46]. Не змінило ситуацію і недавнє підписання Туреччиною протоколу про митний союз із ЄС. Цей договір автоматично поширюється на 10 нових членів, у тому числі й на Кіпр, що де-факто означало б його визнання з турецького боку. Але практично відразу ж турецьке МЗС виступило із заявою, в якій зазначено, що підписання протоколу у жодному разі не означає визнання Республіки Кіпр.

Крім того, ЄС вимагає покращення соціально-економічної ситуації в південному регіоні країни, де проживає значна частина курдів. На сьогодні курди залишаються найбільшим народом, який позбавлений власної держави та можливості реалізувати своє право на самовизначення. Вони проживають у чотирьох країнах Близького Сходу, однією з яких є Туреччина.

В Туреччині протягом тривалого періоду курдське населення переслідувалося державною службою безпеки Туреччини, а сам факт існування курдів як окремого народу заперечувався. З метою привернути увагу європейських країн до курдської проблеми, Партія робітників Курдистану здійснила ряд терористичних актів та нападів на турецькі дипломатичні представництва. Однак це лише ускладнило курдську проблему, адже демократичні країни, виступаючи проти тероризму, не схвалюють його застосування у будь-яких цілях. Першим кроком для вирішення цієї проблеми була підготовка у 2002 році спеціального плану врегулювання курдської проблеми – «Демократичне відкриття», який передбачав роботу першого державного курдського телеканалу – TRT-6, появу газет курдською мовою, відкриття шкіл з навчанням курдською мовою, амністію бойовикам РПК, які добровільно склали зброю тощо. Проте різні проекти із соціально-політичного врегулювання проблеми не принесли відчутних результатів, оскільки Партія робітників Курдистану продовжувала стріляти й підривати стабільність у країні [4, с. 124].

21 липня 2015 р. на кордоні із Сирією терорист-смертник підірвав себе в натовпі курдів і турецької молоді, в результаті чого загинула 31 особа, понад 100 осіб отримали поранення. У відповідь на це Анкара почала повномасштабну війну відразу на два фронти. Її авіація завдала ударів по позиціях ісламістів у Сирії й одночасно розбомбила тренувальні табори курдів у прикордонних зонах. А у великих містах країни почалися арешти провідних курдських діячів [5, с. 49].

Незважаючи на це, Червінка І. М. наголошує на можливості мирного вирішення курдського питання в недалекому майбутньому. Аргументуючи свою позицію вона зазначає, що значна частина курдського населення Туреччини не вимагає незалежності, а прагне лише визнання курдської ідентичності, забезпечення дотримання прав курдів та недопущення переслідувань, репресій та примусової асиміляції курдського народу [4, с. 125].

Водночас серед країн ЄС є побоювання того, що коли членом організації вперше стане мусульманська держава з майже 70 млн. населенням, вона намагатиметься посилити свій вплив, її слово буде мати вагу і вона зможе скористатися правом вето при прийнятті рішень. Оскільки кількість місць та розподіл голосів у ряді керівних органів ЄС (Європейський Парламент, Рада ЄС) залежить безпосередньо від кількості населення, це призведе до кардинальної зміни балансу сил у політичній структурі ЄС [6, с. 34]. Небажання бачити Туреччину членом ЄС також пояснюється тим, що ця країна вимагатиме щорічних дотацій на суму понад 28 млрд. євро, що ляже важким тягарем на Євросоюз.

Однак, незважаючи на ці проблемні питання, 18 березня 2016 р. Туреччина і ЄС підписали угоду, яка зменшила потоки мігрантів до Європи. Вона передбачала повернення мігрантів до Туреччини та надання їй фінансової допомоги розміром 6 мільярдів євро. Половина цієї суми була одразу направлена першим траншем Туреччині.

Проте надання другого траншу поки що не відбулося та й взагалі знаходиться під загрозою. Це є свого роду реакцією ЄС на масові звільнення і арешти після невдалої спроби перевороту 2016 р. Під час дії режиму надзвичайного стану були заарештовані близько 50 тисяч осіб, а понад 140 тисяч звільнені з державної служби. А вже у *квітні 2017 р. було проведено конституційний референдум* за яким Туреччина перетворилася з парламентської в президентську республіку без системи стримувань і противаг, тобто після наступних парламентських і президентських виборів в 2019 р. посаду прем'єра ліквідують, а президент самостійно формуватиме уряд.

Європарламент миттєво відреагував на ці дії *і вже 6 липня 2017 р. проголосував за резолюцію, яка закликає Європейську комісію і національні уряди ЄС офіційно призупинити переговори про вступ Туреччини до ЄС. Не менш принципову позицію проявили і окремі країни ЄС, які заборонили членам турецького уряду проводити агітацію в місцевих турецьких громадах на підтримку референдуму щодо внесення змін у Конституцію Туреччини.*

У відповідь на це від турецької сторони пролунали погрози розірвати угоду про біженців з Євросоюзом. Аргументуючи свою позицію вони наголошували, що ЄС не дотримується своїх зобов'язань з виділення коштів, а тому для Анкари немає сенсу виконувати домовленості зі свого боку.

Останнім часом спостерігаються принципові зміни в зовнішньополітичній стратегії Туреччини і ідея вступу в ЄС вже не розглядається як безальтернативна. Однак перед початком саміту ЄС – Туреччина в Болгарії президент Туреччини Реджеп Таїп Ердоган зазначив, що Туреччина має намір продовжувати переговори, оскільки вступ до ЄС є її стратегічною метою. В свою чергу представники Європейської комісії запевнили, що у рамках чинної угоди з Туреччиною ЄС надасть ще 3 мільярди євро на підтримку біженців.

Оскільки дії турецької влади не дозволяють говорити про прогрес щодо вступу країни до об'єднання, ЄС пропонує Туреччині «інноваційне привілейоване партнерство» як альтернативу членству в Союзі. Основна його ідея полягає в поширенні принципів вільного руху товарів, послуг та капіталу на країни-партнери ЄС. Крім того, передбачається деяке пом'якшення візового режиму і можливість тимчасового працевлаштування в країнах Євросоюзу для окремих категорій працівників. Туреччина відхилила таку ідею, зазначивши, що не збирається розглядати пропозиції щодо партнерства з Європейським Союзом, якщо там не буде передбачено членство країни в цій організації.

Отже, турецько-європейські відносини перебувають в глибокій кризі. *Хоча жодна зі сторін поки не розірвала відносини повністю і Туреччина формально продовжує залишатися країною-кандидатом, але, по суті, інтеграційне питання максимально заморожується.* Туреччина стратегічно важлива для ЄС, але схоже, що мало хто з його членів реально бачить її в союзі.

Література:

1. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз : монографія. Харків : Право, 2013. 760 с., С.410
2. Мхитарян Н. І. Шлях Туреччини до Євросоюзу у контексті євроінтеграційних прагнень України. / Н. І. Мхитарян // Стратегічна панорама. 2005. № 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/vydanna/panorama/issue.php?s=gpgs3&issue=2005_1
3. Чубрикова О. О. Євроінтеграційна мета в концепції сучасної зовнішньої політики Туреччини: переосмислення руху до Європейського Союзу в 50-ту річницю підписання Угоди про асоціацію // Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід. 2013. Вип. 20. С.44–51 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvdau_2013_20\(1\)_8.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvdau_2013_20(1)_8.pdf)

4. Червінка І. М. Перспективи врегулювання курдського питання в контексті інтеграції Туреччини до ЄС / І. М. Червінка // Філософія і політологія в контексті сучасної культури. 2013. Вип. 6 (II) С. 122–126 [Електронний режим] – Режим доступу: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/viewFile/220/20>

5. Тригуб П. М. Розвиток курдської проблеми в Туреччині / П. М. Тригуб, Т. І. Лукіна Т. І. // Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». 2015. Вип. 251. Том 264. С. 47–51.

6. Миронова М. А. Зовнішньополітична стратегія ЄС щодо Туреччини в контексті процесів розширення та поглиблення Європейської інтеграції // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2010. Вип. 94 (II). С. 30–36.

Науковий керівник: Асірян С. Р., кандидат юридичних наук, асистент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого